

Jane Goodall i l'Esperit dels Temps

per JORGE WAGENSBERG

Valerie Jane Morris Goodall ha estat guardonada enguany amb el XXVII Premi Internacional de Catalunya. És una bona ocasió per recordar una història llarga però breu d'explicar. El 1958 Jane Goodall va viatjar a Kenya amb una idea molt clara: submergir-se en la naturalesa d'Àfrica per estudiar i escriure sobre la seva fauna salvatge. Allí va conèixer el gran paleoantropòleg Louis Leakey, pioner d'una saga de científics (prehistoriadors, antropòlegs i conservacionistes) apassionats per rastrejar els orígens de la humanitat. De la *humanitat*? De l'*hominitat*? De l'*homitat*? Per què no retrocedir fins i tot als primats? En aquesta atmosfera, la proposta de Leakey a Jane Goodall va ser: per què no vas a Gombe (Tanzània) i estudies el comportament dels ximpanzés salvatges? Jane es va passar mesos al bosc observant aquests grans simis. Però un dia es va quedar bocabadada veient el que tenia al davant: un ximpanzé adult s'havia fabricat un palet tallant acuradament els branquillons perpendiculars i totes les fulles. Tot seguit va introduir l'eina pel forat d'un termiter i, quan va estar ple d'insectes, se'l va portar a la boca com si fos una cullera. Jane Goodall acabava de ser testimoni d'un succés que obligava a repensar l'essència mateixa de la condició humana. La reacció de Louis Leakey figura en els annals de l'anecdotari de la història de la ciència: «Jane, això ens obliga a canviar la definició d'ésser humà.»

En efecte, en els anys setanta hi havia un consens general segons el qual les eines (fabricar-les i usar-les) marcaven la presumpta línia roja que separa l'ésser humà de qualsevol altre animal. Des del 1949 la definició comunament acceptada era la de Kenneth Page Oakley: «L'humà és un animal capaç de fabricar eines.» El treball de Jane Goodall va fulminar la veritat científica vigent. Curiosament, un dels científics més universals de la Universitat de Barcelona, Jordi Sabater Pi, va arribar a la mateixa conclusió de manera independent. Aquest descobriment va encendre un intens debat que Jordi Serrallonga divideix en set punts:

- Ús d'estrís. Alguns ocells també ho fan, però es tracta d'útils que ja existeixen espontàniament en la naturalesa, com ara pedres.
- Fabricació d'estrís. Les eines no sols s'usen sinó que també es fabriquen, és a dir, no es troben espontàniament en la naturalesa.
- Fabricació d'estrís que només serveixen per a fabricar altres útils. Aquesta prestació reflecteix ja un alt grau d'anticipació i de sofisticació.

«L'obra de Jane Goodall està en les arrels del coneixement que busquem sobre nosaltres mateixos»

- Manteniment dels estris. No són útils improvisats que només serveixen per a *un sol ús* sinó que es *posseeixen* i es reparen si cal.
- Estandardització d'estrís. S'afina el disseny, és a dir, no tot s'hi val: es proven diferents dissenys i es tria i estabilitza el més idoni.
- Selecció i transport de la matèria primera. No es trien els materials que hi ha més a mà sinó que es busquen els materials més idonis amb el que això implica: explorar, trobar, memoritzar i transportar encara que sigui des de grans distàncies.
- Cultura. Tot això anterior no és instintiu: s'aprèn! Això significa que una mateixa espècie d'animals en diferents zones no exhibeix les mateixes pràctiques i que les bones solucions es converteixen en bons costums. Tan important és la mà? Tan important és la seva extensió amb una eina? Doncs significa ni més ni menys que la fase intermèdia per a passar de la teoria a la pràctica. I això és, al seu torn, la condició necessària per al desenvolupament del cervell.

L'obra de Jane Goodall està, doncs, en les arrels del coneixement que busquem sobre nosaltres mateixos. Ha contribuït també a allò que el filòsof alemany Georg F. Hegel va anomenar *Zeitgeist*, és a dir, "l'Esperit del Temps". Es tracta de l'atmosfera cultural que impregna tota una època gràcies sobretot a la creació de coneixement racional, és a dir, un fet que s'aconsegueix més amb el mètode dialèctic que no amb les creences i tradicions. Així ha evolucionat, per exemple, el progrés moral i tantes conquestes de la condició humana, encara no del tot consolidades en el planeta, com l'abolició de l'esclavitud, la democràcia, l'alliberament de la dona, la superació del maltractament de gènere, la llibertat d'expressió... Comença una nova era, la de la fi del maltractament al nostre planeta amb tota la seva naturalesa i la seva diversitat incloses. ☺

Jorge Wagensberg. Professor titular del departament de Física Fonamental. Universitat de Barcelona.

